

Wettstein, D. (2021):
GETTING STARTED
Metszet, Vol 12, No 2 (2021), pp 12-19,
<https://doi.org/10.33268/Met.2021.2.1>

Received: 12 April 2021

Accepted: 20 April 2021

Published: 13 May 2021

Abstract: Design as a form of research method reoccurs as a motivational theme behind the design's instigated by Tamás Tomay. Every building being developed as the continuation of a theme or idea leading towards the establishment of a contemporary timelessness. This weekend house project consists of two characters: firstly, the exterior being a continuation of the Bauhaus experiment that adapts to the Balaton region in terms of materials and spatial arrangement. Secondly the interior which Tomay describes as a "private matter" of rational spaces, strong colours and a desire to break away from following conventional architectural styles. This work is best described by Tomay himself "I do architecture that depicts architecture, so in that sense, what I do is deeply conservative."

VISSZATÉRÉS A KEZDETEKHEZ

TOMAY TAMÁS BALATON-PARTI ÉPÍTÉSZETE

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT
Tomay Tamás

SZERZŐ | AUTHOR
Wettstein Domonkos

FOTÓ | PHOTO
Palkó György

01-02 A két háború közti építészeti eltérő áramlatait ötvözi az épület külső megformálása

03-04 A színes nyílás-keretezések a belső tér kivetülései a homlokzatra

Az időtlenséget épp azáltal nyeri el építészete, hogy nagyon tudatosan bánik az építészet történeti rétegeivel

—Tomay Tamás építészetében különleges helyet foglalnak el a Balaton-partra tervezett nyaralók. Halálára emlékezve az egyik legesszenciálisabban megfogalmazott épületét, a káptalanfüredi Zerge lépcsőre tervezett nyaraló tervezését elevenítjük fel. „Tomay Tamás építészete időtlen” – gyakorta elhangzik ez a tétel, és ezt mi sem bizonyíthatná jobban, mint hogy bő tíz évvel ezelőtt épült nyaralói ma is iránymutatásul szolgálhatnak a Balaton-part szuburbánus kavalkádjában. Ugyanakkor időtlennek tűnő épületei nagyon is tudatosan keresik a kapcsolatot a történeti előzményekkel.

Építészetét szokás a Bauhausszal összefüggésben tárgyalni, de Balaton-parti házait ez az időbeli kapcsolatkeresés a korszak egy más szemléletű alkotójához, Kotsis Iván munkásságához hozza közel.

—„A tervezés kutatás” – ahogy Tomay ezt egy interjúban megfogalmazta, és ebben az alkotó-kutató munkában nagyon fontos az időbeli rétegek megértése. [2] Az időtlenséget épp azáltal nyeri el építészete, hogy nagyon tudatosan bánik az építészet történeti rétegeivel. „Minden ház valaminek a folytatása” – és valóban, építészete mintha a huszadik század szakadásokkal

teli korszakai közt keresne kontinuitást. A magyar építészeti elakadt gondolati szárait veszi fel ismét és köti össze egy-egy alkotásában. Autonóm formálása azonban semmiképp sem tekinthető anakronisztikusnak vagy doktriner stíluskövetőnek. Formái természetesen gesztusai őszinték. Az időtlenség paradoxonát pedig épp az oldja fel, hogy kutatása nem egy-egy történeti korszak analizésére, hanem az építészet alapjainak feltárására irányul.

„Alapkutatásokat végez” – ahogy ezt Baranyai Katalin *Stílus-e az új modern?* című kiállítás megnyitó szövegében is ábrázolta. [2] És valóban, ez lehet az, ami a Bauhaus szemléletével rokonítja, egyszerre felkeltve saját érdeklődését a Bauhaus iránt, de túl is lépve rajta, az építészet alapjai felé halad tovább. Nem a Bauhaus kívánja dogmatikus pontossággal folytatni, egyszerűen ugyanazok a kérdések érdeklik, mint a húszas évek új kezdőpontokat kereső alkotóit. És ez a nyitottság nem csak a Bauhaus, de más korabeli alkotók szemléletéhez is közel viszik. Bár szokás a Bauhaushoz kötni

szemléletét, és valóban a szikár funkcionális formálása, felületeinek színkezelése a húszas évek iskolájához köti, ugyanakkor érdemes tovább vizsgálni építészetét, mert autonóm kutakodása túllépett a dogmatikus kereteken, szabadon gondokozott a történeti referenciákról.

—Ezekhez a szabad szemléletű alapkutatásokhoz pedig kiváló területet adott számára a Balaton-part. Tomay Tamás életművében különleges helyet foglalnak el a Balaton környékére tervezett nyaralók. [3] Az alapokhoz való visszatérés talán sokkal felszabadultabb formálásban mutatkozik meg az urbánus kereteknél szabadabb tóparti helyzetekben. Gondolkodásának egyfajta esszenciája a káptalanfüredi Zerge lépcsőn álló ház, de nem előzmény nélküli. Hasonló formai útke-resés jellemzi a Balatongyörök hegyoldalából felnyíló félnyereggetős épületet, amelyet néhány évvel a káptalani ház előtt, 2005–2006-ban tervezett. Mindkét épületet a kompakt tömegelrendezés és az alacsony hajlású tető a balatoni építkezések egy különleges időszakához,

05

01

02

06

05

- 05 Az egyszerre racionális és emocionális homlokzat az alaprajz funkcionális szerkesztését értelmezi
- 06 A lejtős telken az épület támfalak takarásából táruul fel

06

A Bauhaus például a maga korának hatásos és érvényes avantgárd kísérlete volt az absztrakcióval és a funkcionalizmussal, kötött és körülhatárolható. Tamás azt mondja, ő inkább alapkutatásokat végez.

Pontosnak és lényegesnek tartom ezt a kifejezést, ezt a distinkciót, mert ő valóban az alapkérdéseket teszi fel újra és újra minden látszólag nüansznai döntésben, akkor is, amikor valamennyire/részben jóváhagyja az eredetit.

Tartalmi avantgárd tehát az ő változata, új keletű, hiszen nem tesz úgy, mintha nyolcvan évvel ezelőtt volna, nincsenek világmegváltó vagy kompetenciáján túlhaladó szándékai, nem is deklaratív. Nagyon határozottan tudja azonban, hogy mit nem vállal, mit nem akar, mitől tartsa távol magát. A jelenből, a környezetéből nem menekül – „ez van” –, de mindent kritikával néz és fogad. Sőt, tudja, milyen kompromisszumot nem vállalhat, és ezek számára az egzisztenciális kérdések. / Baranyai Katalin [2]

a harmincas évek útkereső építészetéhez és egyik különleges mesteréhez vezet vissza.

—Kotsis Iván a két háború közt aktívan részt vett a tópart építészeti arculatának alakításában. A harmincas évekre egyfajta regionális tervezési modellt dolgozott ki, amelyben összegezte a balatoni nyaralók tervezési szempontjait. A hangsúlyt a formálás egyszerűségére helyezte. Kompakt tömegformát, praktikus alaprajzi elrendezést és az időjárásnak, széljárásnak ellenálló alacsony hajlású tetőt javasolt. Ez utóbbit olasz építészet iránti vonzalma is jótékonyan táplálta. Annak ellenére, hogy csak kevés számú nyaralót tervezett meg ő maga a tóparton, irányelvei széles körben elterjedtek.

09

Ebben fontos szerepet játszott, hogy a Balatoni Intéző Bizottságban betöltött pozíciójából adódóan hatékonyan ismertethette meg elképzeléseit az építető telektulajdonosokkal és az építőmesterekkel, illetve, hogy tervezési modellje könnyen adaptálható volt a feladatokhoz. A saját maga által tervezett nyaralók közül érdemes kiemelni a kenesei Kresz-villát, ahol a legtisztábban érvényesültek regionális megfontolásai. És Tomay Tamás nyaralói is mintha öntudatlanul ennek az épületnek a gondolatosságát folytatnák, miközben vélhetően nem ismerhette ezt az épületet.

—Tomay balatoni kutakodása ugyanakkor más rétegeket is feltár. Az alternatív irányzatok mellett a modern

07

07 Az alacsony hajlású tetőforma a topográfiai adottságokhoz is alkalmazkodik

08 A tó felé tárul fel az épület

09 A kompakt tömegforma a harmincas évek balatoni építészetét idézi vissza

08

Általában a 'szépről' beszélgetünk, amit mindig szembeállít az 'érdekessel'. Az érdekes könnyen kiismerhető, ezért előbb-utóbb unalmassá válik, a szép megunhatatlanul összetett és titokzatos. A szép mindig új arcát mutatja és szabaddá tesz. Tomay Tamás ezt a fölösleget, többletet, ezt a belső szabadságot kereste minden tervében és házában.

Golda János

építészet fősodrának hatásai is megjelennek épületein. Az alkotások az életművét összegző weboldalon is megtekinthetők. [4] Balatonfüreden a Kilátó utcában álló ház a káptalanival egy időben készült el, de referenciáit tekintve már inkább a késő modern füredi építészet absztrakt világához kapcsolódik. Egy másik, Győrökre készült terve már a szuburbánus tájképi hatások keveredését mutatja. Aszimmetrikus tetőelrendezéssel hatogatta ki az épület teraszát, azonban a tetőhajlásszög és homlokzatképzés problémája miatt végül az engedélyeztetés során elakadt a terv. A hatósággal folytatott vitákról és a balatoni településkép védelmének kérdéséről a tágabb nyilvánosságnak is megírta a véleményét. [5] Legutóbbi két épülete pedig Almádiban készült el. 2015–2016-ban a Dózsa György utcában manzárdos tetőformájú házat tervezett, a szabályozásokat kijátszó tetőfelépítmények logikáját fordítja ki, vagy inkább

vissza a műépítészet terepére. Utolsó épületénél vizsztatérhetett a történeti emlékek keretébe. Egy régi villa áttervezésével keramikus lánya számára műtermet alakított ki. Ezek a házak, ha más és más rétegeket tártak is fel a régió örökségéből, mégis az építészet alapelemeinek egyszerűségére utalnak vissza.

—A káptalanfüredi Zerge lépcsőn álló házról az alkotó személyes hangvételű videorportban beszélt a XII Lakófilm sorozatban. [6] A tervezéshez egy közeli, a Zerge lépcsőn álló ház adta az előképet. A harmincas években épült nyaralót az első Kékszalag-győztes építette. Az alacsony hajlású tetővel fedett épület megjelenése egyszerű, a kor nyaralóépítészetének jellegzetes példáját mutatja. Tomay számára elsősorban kompakt tömegformája, szimmetrikus elrendezése adta a kiindulást, ugyanakkor a megformálás tekintetében Tomay már finomabb eszközökkel dolgozott. Tomay

A ház rejtetten bújik meg a hegyoldalban, igazi rejtőzködő típus, szépen takarásban van a környezetében, nem feltűnő, nem magamutogató, nem hivalkodó. De ha a szemünk látóterébe kerül, akkor mégis van benne szakmaiságon túli többlet, ami miatt azt szoktuk mondani, hogy jó a ház.

Visszafogott, mintha csak néhány szín lenne a festő palettáján, ami jelen esetben hagyományos és egyszerű, arányos és klasszikus, mint Piet Mondrian festménye 100 évvel ezelőttről.

Ha állíthatjuk, hogy a ház olyan, mint az öltözetünk, akkor ez esetben egy ügyesen szabott szürke nadrághoz és kabáthoz, szürke cipőt és szürke szemüveget választunk, de nem inget veszünk fel, hanem egy eper színű hosszú ujjú pólót úgy, hogy gesztikuláció közben még a két csuklónk is ki legyen emelve.

Galina Zoltán

a „figurális építészeti” jelzőjét használja az előkép leírására, ezzel utalva azokra az egyszerű tagozatokra, amelyek még a történeti stílusok hatását és naiv értelmezését idézik meg a homlokzaton. Az új homlokzat ugyanakkor szándékai szerint már „nem figurális”, és tekintetben Tomay közel áll Kotsis Iván korabeli felfogásához, aki a kompakt épületek homlokzatait tagozatoktól mentesen javasolta kialakítani.

—Tomay a homlokzatra kivetülő funkcionális megformálást szintén a harmincas évek áramlataihoz köti, miközben a szerkesztésben mellőzi a funkcionalista szemlélet doktrínere merevségét. Azaz a tervezői autonómiának szabadabb teret enged, és nem az „alaprajzot vetíti ki a homlokzatra” rideg racionalitással, hanem – ahogy ő fogalmaz – „az alaprajznak egy értelmezését” adja, és ebben az értelmezésben már az alkotó érzelmessége is felfedezhető. Az épület külső megformálása

03

rendkívül letisztult és visszafogott. A szürke vakolatburkolat, a szürke pala tetőfedés egységességét a színes keretes nyílások törik át. Az épület kompaktágát a harmincas évek nyaralóépítészetére vezeti vissza. Számára ez a korszak a megformálás funkcionális kompaktágát jelenti, és az épületek „keveset mondására, halkabb kijelentéseire” figyel.

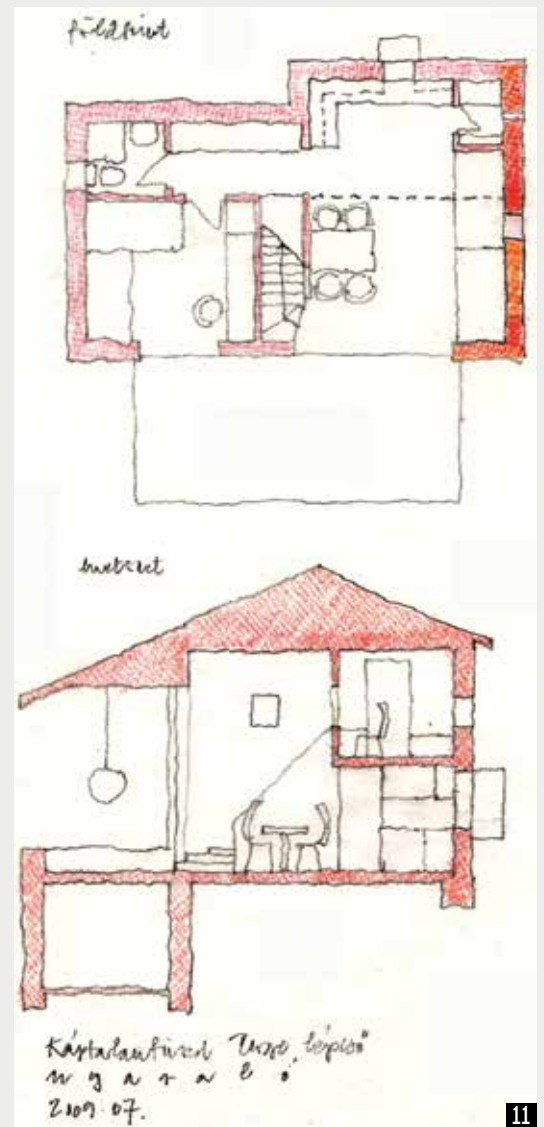
—Az épület kialakítását a külső és a belső kettőssége jellemzi. Ahogy többször is megfogalmazta épületei kapcsán a vele készült interjúkban: „A külső közügy, a belső magánügy.” [1] Az épület külső homlokzatképzése erősen kötődik a két háború közti balatoni építkezések moderált polgári építkezéseinek hagyományához, és Kotsis Iván egységes településképre kidolgozott irányelveihez. A kompakt szürke tömegforma az alacsony hajlású tetővel a maga természetességével illeszkedik a káptalani hegyoldal nyaralókkal tarkított

04

07

10

11

látványába. Az épületből feltároló látképben meghatározó a szemközt elterülő akarattyai öböl. A nyílások nézőpontjait nemcsak méretükkel, de magassági helyzetükkel is artikulálja. Az emeleti szoba ablakát például 30 cm-es parapet- és mindössze 150 cm magas szemöldökmagassággal alakította ki, ezzel a kilátást az épület előtti teraszra irányítja. Az ablakok azonban nemcsak a homlokzaton, de a belső térkapcsolatokban is megjelennek. Az emeleti szobák a belső légtér felé ablakokkal fordulnak, ezáltal a belső élet is gazdagabb kapcsolatrendszerrel alakulhat ki, másrészt a hátsó terekből a légtéren átlátva feltárol a balatoni panoráma. A direkt vizuális kapcsolatokat mozgatható textilfeületekkel lehet szabályozni. Az épület a bejárattal két irányból közelíthető meg. A felső bejárat mellett az alsó, terasz felőli bejárat egyfajta alternatív megközelíthetőséget biztosít, ezzel egyszerre két család is használni tudja az épületet.

08

11

„A belső magánügy” – ahogy Tomay felfogását korábban már idéztük, és valóban, a belső terek megformálása már a használók mentalitását tükrözi. A szikárabb külső burok mögött egy mozgalmos, élénk

színekkel tagolt belső tér található. A külső és a belső inverz kapcsolatát a színes keretes nyílászárók jelentik meg a homlokzaton. A színhasználat túllép a Kotsis-féle moderált felfogás pasztellszínekre épülő hagyományain, és az avantgárd modern nemzetközi irányzatait idézi vissza. A belső tér kialakítása ezzel együtt is funkcionális szerkesztésű, a konyha, a nappali és az étkező egy térben található, ami a balatoni nyaralók praktikus elrendezését mutatja. Egyedül a kétszintes belmagasságú tér az, ahol Tomay szavaival „egyfajta tértöbblet” jelenik meg. Ez az a helyiség, ahol szűkössé befoglaló méretei ellenére felszabadul az épület. A racionalitást felülíró tágasság egyfajta belső szabadság, ami mindig is Tomay Tamás építészetének a sajátja volt. [7] A belső tér felszabadítása az, ami a történeti rétegeken túl is időtlenné teszi munkáját. Nem történeti stílust követ, hanem az építészet egyszerű alapformáit szabadítja ki: „Az építészetet ábrázoló építészetet csinálom, tehát ilyen szempontból mélységesen konzervatív az, amit csinállok.” [1]

12

10

12

A Zerge lépcső Tomay Tamás háza között kitüntetett helyet foglal el. Nem csak a saját építés apropója emeli ki a házat a többi közül, hanem az a tény, hogy nyári otthonaként sok időt töltött itt munkával és pihenéssel egyaránt. Ez a ház volt a helye számtalan találkozásnak is. Én is itt találkoztam vele az első beszélgetésünk során. A nyaraló minden alkalommal meghökkentő tud lenni. A kilátás- és az átlátások komponáltsága mellett, a ház kompakt megfogalmazása elképesztő téri intenzitással társul!

Gyulovics István

- 10 A belső tér színvilága a használók mentalitását tükrözi
- 11 A nyaraló tervdokumentációját a tervező kézzel készítette
- 12 Belső téri átlátások

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Csontos, Györgyi - Csontos, János: *XII Kőműves*, Terc Kiadó, Budapest 2006.
- [2] Baranyai, Katalin: „Stílus-e az új modern?” *Beszélő Online*, Vol 7, No 5 (2002), hozzáférhető: <<http://beszelo.c3.hu/cikkek/stilus-e-az-ujmodern>> [utolsó belépés: 2021-04-10].
- [3] BZS50 műterem [honlap], hozzáférhető: <<https://bzs50.hu/>> [utolsó belépés: 2021-04-10].
- [4] Wettstein, Domonkos: „Regionális törekvések a Balaton-parti üdülőterületek építéstörténetében a két világháború között”, *Építés - Építészettudomány*, Vol 45, No 1-2 (2017), pp 139-171.
- [5] Tomay, Tamás: „Tessék illeszkedni! - Tomay Tamás tervének esete Balatonyörökön”, *Építészfórum*, 2014-05-21, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/tessek-illeszkedni-tomay-tamas-tervenek-esete-balatonyorokon>> [utolsó belépés: 2021-04-10].
- [6] XII Lakófilm 08 Tomay Tamás, hozzáférhető: <<https://vimeo.com/113915851>> [utolsó belépés: 2021-04-10].
- [7] Golda, János: „Tomay Tamásnak”, *Építészfórum*, 2021-01-11, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/tomay-tamasnak-1>> [utolsó belépés: 2021-04-10].

ÉPÍTÉS: Tomay Tamás | KIVITELEZŐ: Kötél András